

Kulturreservatet Pershyttans bergsmansby

Nora socken och kommun, Västmanland

Underhållsarbeten 2009

Charlotte Gustafsson
Rapport 2009:21

Engelbrektsgatan 3
Box 314, 701 46 ÖREBRO
Tel. 019-602 87 00
www.olm.se

INLEDNING	5
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	5
GENOMFÖRDA UNDERHÅLLSARBETEN 2009	6
1. Snickeriet (C5)	6
2. Stampen (B4).....	6
3. Vattenrännan (C3)	7
4. Stånggång (C2).....	8
5. Lilla kuskstugan (B8)	8
6. Hyttan (B1)	9
7. Stora kuskstugan (B7)	9
8. Timmerbod (B10)	9
9. Våghus (E1).....	10
10. Toalettbyggnad (D2)	10
11. Åkergruvans spelhus (C12).....	11
12. Anrikningsverk (I1)	11
13. Smedjan (B3)	11
14. Jordkällaren (B9)	12
15. Kolhuset (B2).....	12
16. Utedasset (B11).....	12
17. Åkergruvans transformator (C15).....	12
FOTOPROTOKOLL.....	13

Inledning

Enligt länsstyrelsens beslut den 5/6-2008 har BJC/ÖLM beviljats upp till 75 % bidrag för medelstora byggnadsvårds- och underhålls arbeten inom kulturreseptatet Pershyttans bergsmansby 2008-2010. Bidraget fördelas med 100 000 kr per budgetår. Som villkor för bidrag krävs att BJC/ÖLM följer vårdplanerna. (Se länsstyrelsens PM 20/5-2008).

Länsmuseets egeninsats har bestått av de arbetstimmar som teknisk och antikvarisk personal har avsatt i samband med åtgärder. Antikvarisk medverkan har främst bestått av besiktningar vid pågående arbeten, skriftliga anvisningar, fotodokumentation och rapportskrivning. Följande rapport avser de åtgärder som genomförts under budgetåret 2009.

Administrativa uppgifter

<i>Fastighetsbeteckning:</i>	<i>Gamla Pershyttan 3:70, Nora socken och kommun, Västmanland</i>
<i>Fastighetsägare:</i>	<i>Stiftelsen Nora järnvägmuseum och veteranjärnväg (NJOV)</i>
<i>Förvaltare/bidragsmottagare:</i>	<i>BJC/ÖLM genom Henrik Sannerstedt</i>
<i>Bidrag:</i>	<i>75% av totalkostnaden 2009, max 100 000 kr</i>
<i>Tekniskt utförande:</i>	<i>Stefan Haglund och Kent Johansson BJC/ÖLM</i>
<i>Antikvarisk medverkan:</i>	<i>Örebro läns museum, Charlotte Gustafsson (mars-dec 2009)</i>
<i>Utförandeperiod:</i>	<i>Januari-december 2009</i>
<i>Slutbesiktning:</i>	<i>Länsstyrelsen, 2008-12-08</i>
<i>Diarienummer:</i>	<i>2008.220.338</i>
<i>Registrerade bilder:</i>	<i>OLM_2009_5_1-40, Charlotte Gustafsson och Stefan Haglund</i>

Omslagsbild: Pågående åtgärder vid vändbrottet

Genomförda underhållsarbeten 2009

Åtgärderna har utförts enligt skriftliga antikvariska anvisningar, upprättade av Linda Gustafsson 08-05-30. Anvisningarna omfattar såväl generella antikvariska grundprinciper och materialanvisningar som objektspecifika anvisningar för bebyggelsen i kulturresevatet Pershyttans bergsmansby. Under 2009 har kompletterande muntliga anvisningar lämnats av antikvarisk medverkande Charlotte Gustafsson. Vid målningsarbeten har samma färgtyp och kulör som tidigare använts om inga andra anvisningar lämnats. All linoljefärg är inköpt från Ovolin, Örebro. Vid tillredning av rödtjära har färdig rödfärg blandats med tjära vilket anges som ett alternativ i vårdplanernas generella metod och materiallista. Vid fortsatta arbeten bör dock alltid torrpigment användas i stället för bästa resultat.

1. Snickeriet (C5)

Pågående fönstermålning och kittning från 2008 har färdigställts. Takpapp för omläggning av sydöstra takfallet har köpts in men arbetet hann inte påbörjas under 2009 pga. tidsbrist.

Endast enstaka byte av trasiga tak- och nockpannor har utförts. Takomläggning på sydöstra takfallet kommer att ske under 2010.

Th: Efter åtgärd

2. Stampen (B4)

De åtgärder som påbörjats under 2008 slutfördes. Rötskadade snedsträvor och stöttor under stampverk har ersatts med nytt fyrkantsvirke. Ytbehandling med pigmenterad roslagsmahogny. En översyn av vattbrädor och vindskivor återstår.

Före åtgärd

Pågående åtgärder

3. Vattenrännan (C3)

Under 2009 har rännan tjärats ca 5 m med De fem meter av vattenrännan som är närmast Hjulhusets fasad har dels tjärats i botten utvändigt och invändigt, dels tätats med papp invändigt för att motverka vattenläckage som skadar både fasad och stånggång. Den något mörkare furutjäran från Ovolin har använts i stället för de trätjäror som generellt anvisas i vårdplanernas metod och materiallista. Den stora prisskillnaden mellan dessa och furutjäran (ca 10 000 kr) bedömdes inte stå i relation till skillnaden i kvalitet och har därför godkänts ur antikvarisk synpunkt. Tätning med tjärdrev i rännans botten har inte genomförts.

Under arbetets gång kunde konstateras att i stort sett resterande delen av rännan och dess bärande delar är så pass rötskadade att en ny ränna måste byggas. Vid slutbesiktningen hade nytt, spontat virke av samma utförande och dimension levererats och demontering av den befintliga rännan påbörjats. Den nya vattenrännan färdigställs under 2010.

Före åtgärd

Efter åtgärd

4. Stånggång (C2)

Avbruten och rötskadad stångarm öster om vändbrottet (vid stolpe16, special) har ersatts med ny tillverkad stångarm. En rötskadad horisontell bjälke vid vändbrottet har också ersatts med en ny.

Ytbehandling med rödtjära på de utbytta delarna återstår. Arbetet med byte av fler stångarmar beräknas fortsätta under 2010.

Efter åtgärd

5. Lilla kuskstugan (B8)

Rötskadad fasadpanel bytt och målad med Falu rödfärg, ljus. Rötskadade vattbrädor har bytts ut och rödtjärats. Knutar, fönster, fönsterglas och vindskivor har lagats vid behov samt målats med den grå linoljefärg (7A-30, grön umbra enligt RAÄ:s linoljefärgslikare) som anvisats föregående år. Delar av verandan har bytts ut på grund av rötskador, bl a en stolpe, överliggare på räcke samt främre bjälken som bär verandans golv. Vid undersökning av verandans färgskikt kunde konstateras att underst fanns en vit linoljefärg, därefter en grå oljefärg liknande den som använts på fönster mm. Samma grå linoljefärg har därför även använts till verandan. Väggen under verandans tak var tidigare rödmålad ovan dörr men har nu enbart strukits med grå linoljefärg. Befintlig karm har bytts ut mot ny. Byte av trasiga tak- ochnockpannor har inte kunnat utföras på grund av passande kompletteringstegel saknas. Samtliga åtgärder vid Lilla Kuskstugan är färdigställda.

*Ovan: Före åtgärd
T v. Efter åtgärd*

6. Hyttan (B1)

Flertalet av träluckorna på norra sidan av masugnsbyggnaden (mot stampen) är strukna en gång med svartpigmenterad tjära. Det återstår att stryka samtliga luckor 1-2 ggr ytterligare. Övriga planerade åtgärder har inte utförts.

7. Stora kuskstugan (B7)

Trasig kantbräda på verandan är lagad med nytt virke och rödfärgad. Det slitna verandagolvet har strukits med linoljefärg i samma gröna kulör som tidigare. Fasadpanel, vindskivor och fotbräder har målats med Falu rödfärg, ljus. Ytterdörr har målats med linoljefärg i samma ockragula kulör som tidigare. Rötskadad vattlist har bytts ut.

*Tv: före
åtgärd*

*Th: efter
åtgärd*

Veranda, knutbrädor, fönster och fönsterbleck har målats med linoljefärg i samma grå kulör som Lilla Kuskstugan. De horisontella listerna under vindsfönstren på gavlarna har på samma sätt som tidigare målats en bit med fönsterfärgen. Nästa gång listerna byts ut bör de enbart rödfärgas. Åtgärderna vid Stora Kuskstugan är färdigställda.

8. Timmerbod (B10)

Vattbrädor bytta, fasad avfärgad med Falu rödfärg, ljus. Dörrar behandlade med svart slamfärg som tidigare och enligt f g års anvisningar.

Före åtgärd

Efter åtgärd

9. Våghus (E1)

Fasader och takfotsbrädor har avfärgats med Falu rödfärg, standardkulör. Kittning och målning av fönster samt utbyte av trasigt glas till nytt, draget glas. Dörrar har ytbehandlats och rostiga beslag har åtgärdats. Vindskivor har målats med linoljefärg. Papptak har tätats.

10. Toalettbyggnad (D2)

Fasaden har rödfärgats och ytbehandling av fotbräder, vindskivor och vattbräder har skett. Två fönster har målats, dörrar har strukits en gång med linoljefärg. Ytterligare strykningar återstår samt skrapning och målning av fönsterluckor. Åtgärderna beräknas bli färdigställda under 2010.

Före åtgärd

Inför eventuella putsarbeten bör de två målade blindfönstren och blinddörren dokumenteras särskilt noga. Under det befintliga måleriet från ombyggnaden 1991-1993 finns äldre illusionsmåleri, sannolikt från tiden då byggnaden användes som mejeribod.

11. Åkergruvans spelhus (C12)

Dörrar behandlade med linolja i stället för med tjära som tidigare eller roslagsmahogny som anvisats föregående år. Fönsterluckor strukna med tjära som tidigare. Fasader beräknas bli rödfärgade 2010.

Efter åtgärd

12. Anrikningsverk (I1)

Efter upptäckten av ett lokalt hussvampangrepp i byggnadens nedre del har saneringsåtgärder genomförts dels av Anticimex, dels av länsmuseets egen personal. (Se dnr 2009.220.257, ÖLM). För att fullfölja Anticimex handlingsplan som togs fram 2009 krävs dock att mer av den angripna innerväggen avlägsnas samt att översta markskiktet i utrymmet schaktas ur. Därutöver krävs också att de förutsättningar som skapar byggnadens fuktiga klimat så snart som möjligt åtgärdas. Dessa åtgärder beräknas kunna genomföras inom ramen för ett arbetsmarknadsprojekt där Anrikningsverket ingår 2010. I annat fall bör återstående saneringsåtgärder prioriteras som medelstor åtgärd.

13. Smedjan (B3)

Bytning av trasiga tak- ochnockpannor samt strykning av fönsterluckor och dörrblad med svart slamfärg. Vid framtida underhåll bör dock äkta trätjära användas i stället för slamfärg.

Efter åtgärd

Efter upptäckten av aktiv hussvamp i byggnaden har en rad saneringsåtgärder genomförts dels av Anticimex, dels av läns museets egen personal. (Se dnr 2009.220.257, ÖLM). För att fullfölja Anticimex handlingsplan som togs fram 2009 beräknas markåtgärder kring Smedjan genomföras inom ramen för medelstora åtgärder 2010.

14. Jordkällaren (B9)

Takfot, taksprång och fasadpanel målade med Falu rödfärg, ljus. Byte av trasiga tak- ochnockpannor.

Efter åtgärd

15. Kolhuset (B2)

Återstående rödfärgning med Falu standardkulör färdigställdes.

16. Utedasset (B11)

Fönster målade med vit, bruten linoljefärg i samma kulör som tidigare. Åtgärder som påbörjats 2008 färdigställdes.

17. Åkergruvans transformator (C15)

Ingen åtgärd.

Fotoprotokoll

Acc.nr. OLM_2009_5_1-39

Objekt: Kulturresevatet Pershyttans bergsmansby

Gata/kvarter/fastighet: Gamla Pershyttan 3:70

Socken: Nora

Kommun: Nora

Län: T

År: 2009

Motiv: Underhållsarbeten på bebyggelse i kulturresevatet Pershyttans bergsmansby 2009.

Bild 1-2: Stampen, före åtgärd

Bild 3-4: Stampen, pågående åtgärder

Bild 5-7: Vattenränna, före åtgärd

Bild 8: Vattenränna efter invändig tjärning

Bild 9-12: Vattenränna efter tjärning och pappavtäckning

Bild 13: Vattenränna, arbetet med utbyte av vattenränna påbörjat dec 2009

Bild 14: Stånggång, avbruten stångarm vid vändbrottet (stolpe 16 special)

Bild 15: Stånggång, pågående åtgärder vid vändbrottet (stolpe 16 special)

Bild 16-17: Stånggång, ny stångarm och horisontell bjälke vid vändbrottet (stolpe 16 special)

Bild 18: Stånggång, ny horisontell bjälke vid vändbrottet

Bild 19-20: Lilla Kuskstugan, före åtgärd

Bild 21-22: Lilla Kuskstugan efter åtgärd

Bild 23-26: Stora Kuskstugan före åtgärd

Bild 27-28: Stora kuskstugan efter åtgärd

Bild 29: Timrad bod, före åtgärd

Bild 30: Timrad bod, efter åtgärd

Bild 31: Snickeriet, färdigställda fönster

Bild 32: Hyttbyggnad, före åtgärd

Bild 33-34: Toalettbyggnad (f d mjölkbod), före åtgärd

Bild 35: Spelhus, Åkergruvan efter åtgärd

Bild 36-37: Jordkällare, efter åtgärd

Bild 38: Smedja, före åtgärd

Bild 39: Smedja, efter åtgärd

Bild 40: Stånggång, pågående åtgärd vid vändbrottet

Fotograf: Charlotte Gustafsson, ÖLM: bild 1-2, 5-14, 19-40

Stefan Haglund, ÖLM: bild 3-4, 15-18

Diarienummer: 2008.220.338